

J. JABLONSKIS IR VERSTINĖ LITERATŪRA

D. URBAS

Šiame straipsnyje trumpai peržvelgsime J. Jablonskio palikimą vertimų srityje — ką jis yra vertęs ar kitų versta taisytes, kokios jo buvo pažiūros į vertimo darbą, kokie nusistatymai, ir pažiūrėsime, ko dabartinėje savo veikloje iš jo palikimo galime pasimokyti.

Pirmiausia išvardysime bibliografinę tvarka visus tuos leidinius, kurie sudaro J. Jablonskio palikimą verstinės literatūros srityje, ir, kur bus būtina, pridursime kokį žodį jų istorijos reikalu. Imsime pamečiui.

1901 metai

1. [E. Ožeškienė] **Szunadvokatis**, Pagal Elizos Orzeskienės apysaką „Niziny“, parašė Tv., „Kudirkos Išdas“, Nr. 2, 48 p.

Apie šį leidinį pats J. Jablonskis „Švietimo Darbo“ 1921 m. 5—6 nr., p. 160—161 rašė: „Šito leidinio yra tokia trumpa istorija. Eliza Ožeškienė buvo išspausdinusi vieną apysaką iš žmonių gyvenimo ir davusi jai antrašėje vardą „Niziny“. Tv., lenkų populiariautorius, tą apysaką saviškai sutrumpino ir davė tam savo sutrumpinimui vardą „Pokątny doradca“. Jo perdirbinį, tą sutrumpinimą, „Varpo“ laikais V. K. ir J. J. išvertė į lietuvių kalbą ir savo vertimą, davė jam „Sunadvokačio“ vardą, pavedė „Kudirkos išdui“; tą vertimą „Kudirkos išdas“ išleido 1901 m. Tilžėje (Nr. 2).“ Tai p i r m a s žinomas J. Jablonskio vertimo darbas; jis atliktas drauge su Vincu Kudirka. „Lietuvių Bibliografijoj“ (III—1175—4621) nurodoma, kad leidinys spausdintas Bitėnuose pas M. Jankų, o jo vertėju rašomas P. Avižonis. Antras šios knygutės leidimas išėjo Kaune 1921 m. antrašte „Sukčiai“.

1905 metai

2. V. *Krakovskis*, **Naujoji Zelandija**, Lietuviškai išvertė J. *Bekampis*, „Aušros“ leidinys, Vilnius, Juozapo Zavadzko sp., 52 p.

Vertėjas J. Bekampis — J. Šaulys. Vertimo tekstas redaguotas J. Jablonskio. Leidėjas — „Aušros“ bendrovė knygoms leisti, įsteigta paties

J. Jablonskio rūpesčiu, kai tik buvo gražinta spauda lotyniškais rašmenimis. Ji veikė vos porą metų, išleido nemažai (tiems laikams) originalių ir verstinių knygucių, kurių visų tekstai peržiūrėti ar redaguoti J. Jablonskio.

3. *D. Koropčevskis, Urvinis žmogus*, Su 24 piešinėliais, Iš rusų kalbos vertė *Kaz. Miškonis*, Vilnius, „Vilniaus žinių“ sp., 35 p.

„Aušros“ leidinys, J. Jablonskio redaguotas. Vertėjas K. Miškonis — K. Jokantas. Šios knygutės antras leidimas išleistas Kaune, 1931 m., 54 p.; jį parūpino prof. J. Balčikonis.

1906 metai

4. [*Ladislovas L.*] *Žiupsnelis*, Knygelė vaikams pasiskaityti ir pasimokyti, Pagal lenkišką pavyzdį parašė *Ladislovas L.*, Vilnius, Juozapo Zavadzčio sp., 192 p.

Autorius *Ladislovas L.* — *Vladas Laumenskis*, parengęs dar ir lietuvišką elementorių. „*Žiupsnelis*“ parengtas sekant lenkišku „*Snopek*“. Kalbą taisė J. Jablonskis. Ši knygutė yra viena iš pačių pirmųjų mūsų mokyklinių chrestomatijų, ji, šalia P. Bendoriaus „*Vaikų žvaigždutės*“, buvo daugiau nei dešimtį metų vartojama mūsų privatinėse mokyklose, o kai kada — ir valdinėse mokyklose, kur mokytojai buvo lietuviai ir drįso nors kiek pamokyti vaikus gimtąja kalba. Taip antai, šio straipsnio autoriui yra žinoma, kad dar cariniais laikais „*Žiupsnelis*“ buvo lietuvių mokytojų (J. Kukoraičio ir kt.) vartojamas Panevėžio apskr. kai kuriose valdinėse prad. mokyklose. 1908 metais išėjo „*Žiupsnelio*“ antras, pataisytas leidimas. J. Jablonskis tais laikais daug rūpinosi ne tik gimtosios kalbos mokymu, bet ir kitais mokyklose dėstomais dalykais: suaktualėjus lietuviškos mokyklos klausimui, reikėjo gaminti lietuviškus vadovėlius, kurti terminus ir mokyklinės kalbos frazeologiją; tad 1905—1907 m. tarpe matom J. Jablonskį redaguojant įvairius mokyklos ar savimokos reikalui skirtus originalius bei verstinius ir kompiliacinius vadovėlius.

5. [*S. Mečius*] *Trumpas žemės aprašymas*, Pirmieji geografijos uždaviniai su apsakymėliais ir kitais pasiskaitymais, Versta iš rusų kalbos, „*Aušros*“ išleidinys, Vilnius, J. Zavadzčio sp., 112 p.

Vertėjas — J. Tūbelis, kalba taisyta J. Jablonskio. Su šia knyguote paplito visuomenėje lietuviški geografijos terminai, kurių daugumas įsigalėjo ir dabar vartojami mūsų mokykloj. Knygutė ilgokai buvo vartojama kaip geografijos pradžiamokslis. 1918 metais išėjo du nauji šios knygutės leidimai Voroneže ir Vilniuj, 1919 m. — dar vienas leidimas Vilniuj.

1907 metai

6. *D. Defo, Robinzono gyvenimas ir jo nelaimės*, Iš lenkų kalbos vertė *J. Ralys* ir *J. Šlapelis*, Vilnius, J. Zavadzčio sp., 330 p.

J. Zavadzčio leidinys. Vertimo kalba taisyta J. Jablonskio.

7. *J. Turgenevas, Mumu*, Knygynėlis Nr. 1, Vilnius, A. Sirkino sp., 44 p.

8. *J. Turgenevas, Putpelė, Apysaka, Knygynėlis Nr. 2, Vilnius, A. Sirkino sp., 13 p.*

Dėl šių leidinių (7, 8) „Liet. Bibliografijoj“ IV d. I t.— 1876, 1877 — 6937, 6938 yra pastebėta, kad tos J. Turgenevo apysakaitės esančios versotos Vilniaus mokinių kuopelės, vadovaujamos J. Jablonskio; dėl „Putpelės“ dar pasakyta, kad vertimas esąs J. Jablonskio redaguotas. Reikia tačiau pažymėti, kad šių vertimų tekstai kalbos gerumo atžvilgiu nepriylgsta kitiems J. Jablonskio redaguotiems to meto vertimams. Taip antai, „Putpelėje“ skaitome: *aplinkui kaimo* (p. 3); *susimaigė* (p.3, įvykio veikslas, o būtinai reikia eigos veikslas); *ties krantų* (p. 4); *tyčia nudavė sužeistą* (dėjosi esanti sužeista, p. 8); *tam, kad nuvesti* (p. 8) ir t. t. Dėl to yra vargiai įtikima, kad šie tekstai būtų J. Jablonskio redaguoti. Pačiose knyguose nėra pažymėta, nei kas vertė, nei kas redagavo.

1908 metai

9. *M. Bogdanovas, Visuomenės įnamiai, Rašteliai apie tuos gyvulius, kurie esti šale žmogaus, Su daugeliu paveikslėlių, Panevėžio mokinių vertimas, „Vilties“ išleidimas Nr. 10, Vilnius, M. Kuktos sp., 165 p.*

Šis vertimas visų pirma buvo išspausdintas 1908 m. „Vilties“ laikraštyje (76—78, 84—87, 89—105). J. Jablonskis tuo laiku mokytojavo Panevėžio mokytojų seminarijoj; mokydamas seminaristus lietuvių kalbos, jis mokė juos versti iš rusų kalbos nesunkius tekstus. Tuo būdu jis mokė juos lyginti abi kalbas ir ieškoti mūsų kalbos atitikmenų rusiškajam minties turiniui išreikšti. Tai buvo labai svarbu, nes seminaristai — būsimieji pradžios mokyklų mokytojai — šiaipjau visų dalykų mokėsi rusiškai, tad jiems reikėjo įgyti nors kiek įgūdžių reikšti mintis gimtąja kalba, kad paskui galėtų tinkamiau savo darbą dirbti. Tad tose savotiškose lietuvių kalbos pratybose ir buvo išversti „Visuomenės įnamiai“. Tai yra kolektyvo darbas, J. Jablonskio redaguotas. Čia visos detalės yra daug kartų svarstytos persvarstytos, stilistinės priemonės surinktos iš visų šaltinių, kokie tik vertėjams tuo metu buvo prieinami. J. Jablonskis šią knygutę ypačiai mėgo, iš jos mažne visus tekstus buvo vėliau sudėjęs į savo redaguojamas chrestomatijas kalbos mokymosi reikalui, jos teksto pavyzdžiais kai kada operavo ir savo gramatikos knygoje. Šios knygutės antras leidimas išėjo Kaune, 1929 m., 162 p., ir yra tuo ypatingas, kad jame J. Jablonskis realizavo savo nusistatymus dėlei lietuvių k. r a š y b o s.

10. *H Senkevičius, Jūros švyturio sargas, Vertė J. Margevičius, Vilnius, J. Zavadzkiio leid.*

Šis vertimas paskiau buvo įdėtas į J. Jablonskio parengtą chrestomatiją „Vargo mokyklai“ II d., kurios II leid. (1921 m.) 316 puslapyje yra jo nurodyta, jog tai esąs vertimas „iš lenkų originalo“; vertėjas nenurodytas. Palyginę šios novelės vertimo tekstą, kurį randame „Vargo mokykloje“, su 1908 m. J. Zavadzkiio leid. tekstu, matome, jog tai yra tas pats tekstas, tik kur-ne-kur mažumėlę taisytas, ir tai ne visada vykusiai. Vertimas apalai, galima pasakyti, labai geras. Kyla klausimas: kas buvo tasai ver-

tėjas J. Margevičius, kuris prieš penkiasdešimt su viršum metų sugebėjo duoti gero grožinės literatūros veikalo vertimą, savo lygiu bemaž visai prilygstantį šių dienų mūsų vertimams? Apie jį duomenų tuo tarpu neturim. Tiek tik aišku, jog šio vertimo 1908 m. leid. tekstas yra tvirtos prityrusio filologo rankos darbas, visu kuo labai panašus į visus J. Jablonskio darbus, o įdėtas į „Vargo mokyklą“— chrestomatiją, kuri visa ištiesai buvo J. Jablonskio redaguota ir vienodinta, gerai su ja sutampa; tad, rodos, yra pamato manyti, jog tai yra arba paties J. Jablonskio vertimas, arba bent jo stipriai suredaguotas tekstas.

1916 metai

Pirmojo pasaulinio karo metu J. Jablonskis buvo pasitraukęs į Rusijos gilumą ir dirbo mokytojo darbą jau lietuviškoje gimnazijoje, kuri buvo suorganizuota Voronežo mieste evakuotiems iš Lietuvos moksleiviams toliau mokytis. Tuo metu, mokytojaudamas Voronežo gimnazijoje, J. Jablonskis paruošė stambią dviejų dalių chrestomatiją:

11. **Vargo mokyklai**, Būrelio mokytojų rinkinys kalbos mokslo reikalui, Pirmoji dalis, Petrapilis, 93 p.

12. **Vargo mokyklai**, Būrelio mokytojų rinkinys kalbos mokslo reikalui, Antroji dalis, Petrapilis, 272 p.

Vėliau abi šios chrestomatijos dalys buvo taisomos, papildomos ir leidžiamos iš naujo: I dalies išėjo 4 leidimai (IV — Kaune, 1922 m., 206 p.), II dalies 3 leidimai (III — Kaune, 1922 m., 320 p.). Šioje chrestomatijoje, šalia originalios medžiagos, yra ir verstinių dalykų: didaktinių pasakojimų, gamtos bei geografijos populiarizacijų ir grožinės literatūros kūrinių. Kai kurie vertimai imti iš ankstesnių leidinių, bet daugumas atlikti panašiai, kaip kitados „Visuomenės įnamių“ vertimas, būtent, mokydamas Voronežo gimnazijos moksleivius ir visokių kursų klausytojus lietuvių kalbos, J. Jablonskis duodavo jiems versti iš svetimų kalbų tekstus ir vertimus taisydavo, redaguodavo, čia pat su vertėjais-klausytojais tardamasis, jų darbo trūkumus analizuodamas. Šitokio darbo metodo reikia ypatingai pabrėžti tą momentą, kad, dirbant auditorijoje su kolektyvu, prireikus kokio žodžio ar frazeologinės konstrukcijos, reikiamo elemento ieškodavo daugelis žmonių, kilusių iš įvairių Lietuvos vietų; tad šitokie vertimai yra turtingi leksikos, sintaksės ir kitų stiliaus elementų, kurių šaltinis yra visų pirma gyvoji kalba — mažne visas lietuviškai kalbantis plotas. Nors šiuos ir kitus tokius vertimus J. Jablonskis vadina kolektyvo darbu, juos žymi žodžiais: „moksleivių vertimas“, „studentų vertimas“ ar panašiai, bet, žinomas dalykas, to jo žymėjimo reikšmės nereikia perdėti: esmės tai yra jo, J. Jablonskio, vertimai.

„Vargo mokyklai“ chrestomatijos vertimų tekstų tarpe, be didaktinės bei populiarizacinės medžiagos, randame gerų, reikšmingų grožinės literatūros dalykų. Taip antai, čia randame Anderseno pasakų (tris), brolių Grimų, Pero pasakų (dvi), toliau Levo Tolstojaus apsakymėlių, Vs Garšino apsakymų (du), Henriko Senkevičiaus novelių (tris), Č. Dikensio vieną

apsakymėlių ir Edmondo de Amičio „Mokinio dienoraščio“ du stambius pluoštus (per keturiasdešimt noveliukių). Tatai sudaro geroką kiekį versinės literatūros tekstų ir duoda rimtos medžiagos analizei bei lyginimui.

Po karo, parvažiavęs Lietuvon, J. Jablonskis buvo jau be sveikatos, nebevaldė kojų, ir jam ėjo jau septinta dešimtis metų, bet literatūros bei mokslo darbą dirbo ir toliau. Šalia profesoriaus darbo universitete, jis rašė labai daug straipsnių, recenzijų, rengė naujus savo gramatikos knygų ir šiaip darbų leidinius, o lygia greta redagavo vertimus ir dar pats vertė kai ką nauja.

1920 metai

13. *M. Biržiška, Mūsų raštų istorija*, „Švyturio“ b-vės leid., Kaunas, 112 p.

Ši knygutė buvo parašyta ir išspausdinta (1919 m.) lenkiškai; J. Jablonskis ją išvertė į lietuvių kalbą (plg. L. Encikl., III, sk. 1203), norėdamas tuo darbu nors kiek prisidėti prie tuomet buvusio didelio vadovėlių bado malšinimo.

14. *Pasakėčios*, Rinkinėlis kalbos mokslui, Kaunas, 32 p.

Šiame rinkinyje yra keliasdešimt pasakėčių vertimų iš Ezopo ir Krylovo. Pasakėčių tekstai išversti neeiluota kalba. Literatūriškai toks vertimas yra nepriimtinas, bet savo laiku buvo pateisinimo ir jam.

J. Jablonskis šią knygutę parūpino, kaip pats sakėsi, norėdamas, kad moksleiviai turėtų daugiau rimtos, pamokomos lektūros gera, gražia kalba.

1922 metai

15. *A. Dygasinskis, Žvirbliai*, Versta ir kiek perdirbta V. Kudirkos, J. Jablonskio taisyta kalba, Šviet. Ministerijos leid., Kaunas, 42 p.

1923 metai

16. *Sam. Smailsas, Būdo įtaka*, Moksleivių vertimas, „Vilties“ dr-jos leid., Šiauliai, 39 p.

1924 metai

17. *Sam. Smailsas, Šeimos įtaka*, Moksleivių vertimas, „Vilties“ dr-jos leid., Šiauliai, 40 p.

18. *Sam. Smailsas, Pareiga ir tiesumas*, Moksleivių vertimas (su žodyneliu), „Vilties“ dr-jos leid., Šiauliai, 56 p.

1925 metai

19. *Sam. Smailsas, Vyriškumas*, Moksleivių vertimas, „Varpo“ b-vės leid., Kaunas, 44 p.

Į šių Sam. Smailso knygučių vertimą J. Jablonskis dėjo ypatingai daug triūso ir širdies. Jo buvo norėta visą tą knygą turėti lietuviškai. Išleistos betgi tebuvo tik keturios dalys, taigi maždaug trečdalis viso veikalo.

Tų knygučių antraštėse pažymėta, jog tai esą „moksleivių vertimai“. Betgi „Archivum Philologicum“ II tome, 34 puslapyje išnašoje randame

informaciją, rašytą neabejotinai žinančių tą dalyką asmenų, kad pirmąsias tris vertė pats J. Jablonskis, ketvirtą vertė Pr. Skardžius, o J. Jablonskis redagavo. Lygiai tą pat patvirtina ir J. Jablonskio Raštų redaktorius prof. J. Balčikonis (plg. Raštai, II t., p. 420). Kam tad reikėjo žymėti, jog tai esą „moksleivių vertimai“? Dalykas toksai, jog, kaip teko patirti iš artimų J. Jablonskiui žmonių, dirbusių jo sekretoriais (kai dėl ligos nebepajėgė pats rašyti), jisai įsakmiai sakydavęs, jog tada, kai verčiant bendradarbiaujama su klausytojais, kai iš jų medžiojama žodžių ir kt., ko reikia verčiamam tekstui, tada, vadinasi, prisideda prie darbo ir kiti žmonės, tad neteisinga esą rašyti, kad vertimas — tai tavo vieno darbas, tada reikią žymėti, kad tai — kolektyvo, būrelio, moksleivių, studentų ar kieno darbas. O taip ir buvo, kad J. Jablonskis, versdamas tąsias knygutes, nuolat rinko reikalingą leksikinę ir kitokią medžiagą iš savo klausytojų; dėl tos tad medžiagos įnašo, tur būt, ir buvo ten pažymėta, kad tai esą „moksleivių vertimai“.

S. Smailso knygos tekstas buvo vertimo požiūriu ypatingas tuo, kad čia vertėjui reikėjo nugalėti nemaža sunkumų dėl gausybės abstrakcinių, mokslinių, filosofinių žodžių. Turėkime galvoje, kad iki to laiko, kada J. Jablonskis ėmėsi šio darbo, mūsų raštijoje dar maža tebuvo knygų, nagrinėjančių specialius filosofijos, pedagogikos, etikos, sociologijos klausimus, nebuvo aukštosios mokyklos nei mokslinio tiriamojo darbo institucijos, vartojančios lietuvių kalbą ir tvarkančios lietuviškąją terminologiją, tad tos terminologijos maža ir tebuvo susikūrę; kiekvienas, kas rašydavo veikalą, reikalaujantį tokios terminologijos, turėdavo verstis kaip įmanydamas pats, savo galva; nebuvo vjenodumo. J. Jablonskis, versdamas S. Smailso knygą, kaip tik ir ėmėsi tenkinti tą didį poreikį — mokslinės, inteligentiškos kalbos, aptvarkytos, apvienodintos terminologijos poreikį, kuris ypačiai buvo jaučiamas nuo 1922 metų, kada susikūrė universitetas. Prireikus išversti žodžius, kurie iki to laiko buvo retesni svečiai lietuviškojoje raštijoje, J. Jablonskis arba stengėsi pritaikyti jau žinomą kurį žodį, praplėsdamas jo reikšmę bei vartoseną, arba, susidūręs su visišku stigliumi, kalėsi, gaminosi naujus žodžius, stengdamasis būti ištikimas mūsų žodžių darybos dėsniams ir polinkiams. Tuo būdu šis vertimas siūbtelėjo gerokai naujų kalbos elementų — žodžių ir jų junginių, kurių vieni jau įėjo į mūsų kalbą ir sukasdienėjo, kiti, — matyt, mažiau vykę, — neprigijo ir neįsigyveno. Kiek naujųjų nešė su savim šis J. Jablonskio vertimas, matyti kad ir iš to, jog vertėjas rado gyvo reikalo į trečiąją iš eilės knygutę („Pareiga ir tiesumas“) įdėti žodynėlį, kuris turėjo skaitytoją mokyti, kad jis išmanytų, ką reiškia, pavyzdžiui, *aplinka, asmenybė, būklė, dorovė, įgalinti*, kuo skiriasi *ypatybė* ir *ypatumas*, kas tai yra *įtaiga, pagaila, pareigingas, pranašus*, pagaliau *sąmonė, savistaba, taurumas, žygdarbis* ir t. t. Visos knygutės apimtis 55 p., žodynėlio — 21 p. Dabar mums nepaprastai atrodo vertimo knyga su žodynėliu, o tais laikais — anose istorinėse kultūrinėse sąlygose — tai buvo ne tik suprantama, bet ir reikalinga.

20. *Žorž Sand, Baisusis milžinas*, Moksleivių vertimas, Kaunas, 43 p. Žymėjimas, kad čia esąs „moksleivių vertimas“, reiškia tiek pat, kiek ir kitur ši pastaba,— tai yra paties J. Jablonskio darbas, tik, jį dirbant, medžiota žodžių ir įdomesnių posakių iš studentų.

J. Jablonskio artimųjų liudijimu, anglų ir prancūzų kalbų jisai mažai mokėjęs, tad reikią manyti, kad Sam. Smailso ir *Žorž Sand* knygos bus jo verstos, greičiausia, iš rusiškų ar lenkiškų vertimų.

Jei šioje apžvalgoje dar paminėsime 1929 metais Kaune išėjusią 33 p. knygutę „Keli moksleivių vertimai iš ano meto... rašinių...“, kurioje esama keleto rašinių, kokie būdavo rašomi kitados gimnazijose, tai bus ir visa, ką turime vertimų srityje gavę iš J. Jablonskio. Prie to gal nebent koks mažmožis liktų pridėti, pavyzdžiui, iš tų laikų, kai J. Jablonskis dirbo „Vilniaus žinių“ ar „Liet. Ūkininko“ redakcijoje, susirastų dar koksai straipsnelis, jo verstas laikraščiu. Tik to nepamirškime, jog vertimo redagavimo bei taisyso sąvokos yra itin tąsios, ir sunku būtų pasakyti, kur yra riba tarp rankraščio taisyso ir šiaipjau kalbos pažiūrėjimo ar konsultavimo, patarimų bei nurodymų davimo. Čia išvardijau tik tuos vertimus, kurių tekstas ištiesai verstas ar redaguotas paties J. Jablonskio; tokių vertimų, kur J. Jablonskis yra tik ką-ne-ką vertėjams pataręs ar pataisęs, būtų itin daug, ir šiandien jų gal nė nebesuskaičiuotume.

J. Jablonskio vertimų kiekis mūsų akims, kai esam pripratę prie šiuolaikinių skaičių ir dydžių, nėra per didžiausias. Tačiau, kai turėsime prieš akis tas sąlygas, kuriose jis dirbo, ir prisiminsime, kiek jis nuveikė dar kitose srityse, pavyzdžiui, redaguodamas A. Juškos žodyną, rinkdamas leksikos ir gramatikos medžiagą iš žmonių ir iš senovės raštų,— pats vienas, be padėjėjų, be nieko,— o dar taisydamas originalių raštų kalbą, rašydamas gramatikas ir straipsnius laikraščiams, tai ir šis vertimų kiekis mums pasirodys kitokioje šviesoje.

Rinkdamasis versti kuriuos nors dalykus, J. Jablonskis yra visų pirma pedagogas ir didaktikas. Jo darbas — tai švietėjo darbas. Jis renkia mokyklos vadovėliams ir užklasinio skaitymo knygoms medžiagą, o iš literatūros ima tuos veikalus, kur yra ypač aiški auklėjamoji idėja, kuriais siekiama šviesti nelaimingą, tamsų, išnaudojamą žmogų (Ožeškienės „Niziny“), auklėti, ugdyti žmogų, mokyti jį matyti kenčiančius ir užuojautos reikalingus (Senkevičiaus novelės, Amičio „Mokinio dieno-raštis“, Anderseno ir Pero pasakos), žadinti tėvynės meilę („Jūros švyturio sargas“). Pedagoginiais sumetimais vaduodamasis, jis verčia ir tokius grožinius raštus, kur aukštinamas žmogaus darbas bei ištvermė (Ž. Sand „Baisusis milžinas“), ir tokius pedagoginio-filosofinio turinio raštus, kur moko ugdyti charakterį, norėdamas, kad mūsų jaunuoliai augtų dori, teisingi, pareigingi, vyriški.

Lygiai šitos pačios pedagogo bei švietėjo mintys eina per visus originalius jo straipsnius, ypač tuos, kurie parašyti kultūros, švietimo ir mokyklos reikalais.

Kokių nusistatymų J. Jablonskis laikėsi vertimo darbe, ko iš to darbo reikalavdavo ir kaip jį vertino, matome iš daugelio jo straipsnių bei recenzijų, skirtų tiems klausimams nagrinėti.

Visų pirma jis iš vertimo reikalavo **kalbinės** kultūros: kad būtų *turtinama* mūsų raštų kalba, kad būtų *plečiama literatūrinės kalbos bazė*, kad ta kalba būtų *ugdoma graži, sklandi, taisyklinga*; toliau, jis reikalavo, kad jeigu jau verčiama iš svetimos kalbos, tai kad būtų išversta visiškai, o ne sustota kur nors pusiaukelėj,— vadinasi, kad vertimo kalba būtų *lietuviška* ir savo leksika, ir sintakse, ir frazeologija; galiausiai, jis reikalavo, kad vertėjas *gerai mokėtų* savąją kalbą ir niekad nenustotų jos mokėsis iš liaudies kalbos, iš tautosakos, iš gerųjų literatūros veikalų.

Antra, jis iš vertimo reikalavo **literatūrinės** kultūros: kad vertimas būtų ne pažodiškas, vadinasi, kad vertėjas išmanytų, ką reiškia perteikti turinio esmę, idėją ir vaizdą, bet ne žodžių lukštus; reikalavdavo, kad vertėjas savo darbą atliktų teisingai, sąžiningai, valyvai.

Vienas iš pačių pirmųjų straipsnių, kur J. Jablonskis, jau kaip rimtas, subrendęs filologas, apžvelgia lietuvių kalbos kultūros barus ir fiksuoja svarbiausiuosius uždavinius, yra 1893 metų „Varpo“ 3 numeryje, antrašte „Mūsų raštų kalba“ Čia jis, aptaręs lietuvių rašomosios kalbos būklę ir rašančiųjų išsimokslinimo šaltinius, konstatuoja, kad „visi mes gavome mokslą svetimose kalbose, daugelis net atrato savaip manyti“, ir toliau sako, kokie yra kalbos atžvilgiu raštai, gaminami taip išsimokslinusių žmonių: „Čion gali matyti tankiausiai visų kalbų sintaksį, tik nerandi tos dvasios mūsų kalbos, apie kurią galima turėt išmanymas išsiskaičius į žmonių dainas, pasakas, mįsles. Norom-nenorom turi pripažinti, juogei gangreit visas mūsų kalbos sintaksis guli dar žmonių kalboje, neišėjęs aikštėn“ (Raštai, t. IV, p. 41, 42). Aiškiai išisąmoninęs ir nustatęs raštų kalbos kultūros stiglių, sako: „mes pristigdavome raštams žodžių ir todėl, kad mums, mokantiems savo kalbą tiktai iš sodžių, tankiai reikėdavo kalbėti apie tokius dalykus, kurių nėra dar sodžiuose“ (ib., p. 41), ir toliau nurodo, jog tik liaudies kalbos turtų pažinimas, jos dėsnų ištyrimas ir mokėjimas kur reikiant pritaikyti įgalins mūsų raštų kalbą tinkamai augti.

Eidamas šituo keliu pats, J. Jablonskis skatino ir kitus eiti; jis mažne 40 metų su geležine kantrybe ir ištverme aiškino, dėstė spaudoje, kodėl yra netikę, pavyzdžiui, tokie posakiai, kaip antai: *mokėjo ne brangiau trijų rublių* (Rygiškių Jonas, Rašomosios kalbos dalykai, Vilnius, 1912, p. 2), *atsiduoda nuomon malūnas* (ib. p. 4), *traukinys ant septynių teateina* (ib., p. 6), *(upe) iš priežasties sausos vasaros rąstų. . . neleidžia* (ib., p. 8), *šitas dalykas jų neapeina* (ib., p. 10), *atsakymą apturėjome* (ib.) ir t. t.— negerai, netinkami tie posakiai dėl to, kad jie yra nelietuviški, jie yra nemokšiška versti iš svetimų kalbų — **verstl**, bet **nelšverstl**, įstrigę kažki kur vertimo proceso pusiaukelėje. Jis buvo griežtai įsitikinęs, kad kultūringam žmogui tokie „nebaigti kepti“ vertiniai nedera vartoti, ir tą savo įsitikinimą skelbė visą gyvenimą, nepaisydamas, ar tai kam patin-

ka, ar nepatinka, nežiūrėdamas nei bičiulysčių, nei visuomeninių ar kitokių autoritetų, nei titulų.

Vaisingi buvo jo mokymai, didžiai vaisingi. Lietuvių visuomenė patikėjo juo, klausė jo, mokėsi iš jo ir jo darbų, kaip savo mintis teisingai ir taisyklingai reikšti savąja kalba. Raštijos darbuotojai, ką išvertę, siuntė jam taisyti, bent pasiskaityti, bent pažiūrėti. J. Jablonskis kiek suspėdamas mokė, taisė, ir laimingas buvo kiekvienas, ką šis didžio reiklumo ir tiesaus žodžio darbininkas pagyrė, pripažino, jog eina teisingu keliu. Ypatinga padėtis susidarė paskutiniajame jo amžiaus dešimtmetyje, nes, pradėjus dirbti lietuvių kalba savo darbą visoms įstaigoms ir visų laipsnių mokykloms, radosi begalė kalbinių klausimų. Vienas pas J. Jablonskį nešė išvertę lietuviškai kokį mokslo veikalą, reikalingą universitetui, kitas — romaną ar pjesę, trečias ėjo pasiklausti terminų ir taip toliau, vis ėjo ir ėjo, kiek tik jo sveikata leido priimti,— durys neužsidarė. Ir iš šimto kalbinių konsultacijų, rodos, daugiau nei devyniasdešimt būdavo tokios rūšies, jog atėję piliečiai klausdavosi taip: mes žinom, kaip šitai pasakyti vokiškai, prancūziškai arba rusiškai, bet sveikas būk geras ir pamokyk, kaip čia pasakyti gerai lietuviškai? Ir šit ratukuose sėdęs senelis mokytojas pasidarė didžiausias lietuviškosios žinijos autoritetas, konsultacijų centras, susiginčijusiems — arbitras.

Niekam jis savo nuomonės nei nusistatymų neantmetinėjo, bet žmonės patys jo tos nuomonės pareiškimų prašė, ieškojo jų, nes, visų manymu, jie buvo teisingi.

Ir vis dėlto vieną laiką tarpą buvo besusidaranti kai kurių itin stiprių ir smarkių žmonių opozicija prieš J. Jablonskį ir prieš jo mokyklą. Tai buvo 1926—1927 metais. Buvo kilusi spaudoje polemika dėl lietuvių rašomosios kalbos ugdymo, o ypač dėl kalbininkų ir rašytojų vaidmens bei santykių tame darbe. Kadangi toji polemika kilo kaip tik dėl vertimo kalbos kritikos, tai bus prasminga čia ją kiek prisiminti ir iškelėti kai kuriuos J. Jablonskio pasisakymus, iš kurių ypačiai matyti jo nuomonės apie literatūros veikalų vertimus ir apie vertimų reikšmę kalbos kultūroje.

„Švietimo darbo“ 1924 m. 12 n-ryje J. Jablonskis kritikavo J. I. Kraševskio „Vitolio raudos“ vertimą (žr. Raštai, t. IV, p. 302—305). Čia J. Jablonskis iškelia aikštėn, kad „...vertėjas, žodžius tardamas ir rašydamas, nesilaiko jokių taisyklių“, ir duoda daugybę pavyzdžių, kaip vertėjas anarchiškai elgiasi: prireikus dėl ritmo ar rimo pasidirba žodžius nebuvėlius arba gramatines lytis, kurių niekuo pateisinti negalima, kaip antai: (tu) *virgdi* (= virkdai), (jis) *šildina* (= šildo), *kūnas suliesęs* (= suliesėjęs), *tarpu kalėjančių* (=kalinčių?) *dvasių*; *nasrais aptuloja jo galvą*; *Švintant man erdvėj, aš juodu regėjau, kai jie meilingas glamones nutraukė* — ir t. t.; tokių pavyzdžių begalė. Dar kritikas nurodo, kad visa toji knyga knibždėte knibžda rašybos klaidų ir kad apskritai padaryta labai nevalyvai. Gale sako: „Šito darbo neteikčiau toms mokinių bibliotekoms, kurios yra pačių mokyklų žinioje: reikia rūpintis, kad mokiniai kiek rimčiau įprastų žiūrėti į literatūros ir kalbos dalyką“. Ir užbaigia:

„Vertėjui patariu imti pagaliau ir savos kalbos mokytis rimtai: be kalbos nėra literatūros...“

Dar, beje, „Švietimo darbo“ 1925 m. 11 n-ryje J. Jablonskis, perkra-
tęs kalbiniu atžvilgiu vieną originalią¹ pjesę, nurodo toje knygoje aibę
gramatikos bei rašybos klaidų, o dar ir nelietuviškų posakių, kaip antai:
„Aš nesu pasiruošusi prie tokios paslapties atlikimo“, „Karas prasidėjo
ir baigsis, o tu nė prie ko“, „(mes) nesame kalti lengvabūdžio jaunuolio
pasielgime“, „Dievas žmonėms leido vartoti kalavijų“ ir pan. (Raštai, t. IV,
p. 324—336). Recenzijos gale rašo: „šituo reikalu labai norėčiau ir jų, ra-
šytojų, nuomonę išgirsti“ ir dar sako, jog norėtų tais klausimais padisku-
tuoti, „pasispyriuoti“, anot jo.

1926 m. „Pradų ir žygių“ 1 n-ryje vienas rašytojas, kritikuotos pjesės
autorius, parašė labai piktą straipsnį, kuriame kalbos klausimais betgi jis
nėmaž nediskutuoja, J. Jablonskio nei kurio kito kalbininko teiginių ar
kalbos faktų neanalizuoja, tik bara apskritai kalbininkus. Kalbos klaidų
ieškojimą ir kėlimą aikštėn jis tiesiog vadina blusinėjimu, o kalbininkus —
blusininkais ir sako, kad jie „ima blusinėti knygoje „kalbos klaidas“ ir tuo
neabejotinai sprendžia, kad „knyga skaitymui netinka“, nes autorius ar
vertėjas „nemoka lietuvių kalbos“ („Pradai ir žygiai“, 1926, Nr. 1, p. 11).
Dar tasai rašytojas tenai kaltina kalbininkus, kad jie, nieko neišmanydami
apie stilių, kišąsi į stilistikos dalykus, kad patys savo tarpe nesutaria,
stabdą kalbos kultūrą ir, neatsakingai elgdamiesi, žudą lietuvišką knygą.
Literatūros kalba, anot jo, visada išauganti rašytojų dėka, bet ne kalbinin-
kų dėka.

Su maždaug panašiais kaltinimais kalbininkams buvo paskui dar vien-
nas kitas straipsnis, parašytas to paties rašytojo ar jo nuomonės šalininkų.

J. Jablonskis, reaguodamas į tuos kaltinimus, parašė bene šešis straips-
nius, paskelbtus periodikoje. Juose J. Jablonskis pirmiausia rimtų kalbi-
ninkų darbą griežtai atriboja nuo visokių neatsakingų tos srities amati-
ninkų bei verslininkų darbo. Daugiau jis nurodinėja, kad kalbinėje dis-
kusijoje nėra prasmės svaidytis bendro pobūdžio frazėmis, neįrodytomis
ir neįrodomomis, o reikia operuoti konkrečiais kalbos faktais. Jis dėsto,
kad kalbininkai (čia, aišku, jis turi galvoj save patį) nevaržo rašytojų sti-
liaus dalykų, nė negalvoja stabdyti literatūrinės kalbos augimo ir turtė-
jimo, atvirkščiai, tuo jie ypačiai rūpinasi; kalbininkai tiktai kelia jiems
prieš akis tokias kalbos šiukšles, kaip *faktas ant veido*, *klausimą pastatyti
šonkauliu*, *vyras pasauliu valdo* arba *kur tu rasi geresnę manęs*, — tai yra,
pridurkime, nevykusius, nežmoniškus vertimus, kurių jokiais mūsų kalbos
dėsniais pateisinti negalima. O tie kalbos dėsniai — tai ne kokie kalbinin-
kų prasimanymai, bet realybė, faktai. Ir niekur pasaulyje taip nėra, kad
būtų kam nors leidžiama trypti kojomis elementariausius gramatikos rei-
kalavimus ir kad knygos, kuriose tai daroma, būtų laikomos mokyklų bib-
liotekose.

¹ Tikrai sakant, tai nebuvo visai originalus tekstas, nes autorius tą pjesę pirma pa-
rašė rusiškai, o tik po to pats išvertė į lietuvių kalbą, palikdamas daugybę pa-
vaidiškų vertimo vietų.

J. Jablonskis pripažįsta, kad literatūrinę kalbą daugiausia kuria rašytojai, bet nurodo — tie rašytojai, kurie savo tautos kalbą labai gerai moka, išmano jos dėsnius, pažįsta tautosaką — tokie buvo, pavyzdžiui, Puškinas, Mickevičius, V. Hugo ir kiti. J. Jablonskis sakosi ir pats gražios rusų kalbos išmokęs daugiausia iš gerųjų rusų rašytojų. Verta priminti, jog jis dar 1914 metais rašė „Lietuvos žiniose“, 126 n-ryje: „rašomoji kalba yra pačios tautos ir mokančių jos kalbą rašytojų, ne kalbininkų produktas“ (Raštai, t. IV, p. 189). Ir kitoje vietoje: „Pats aš kitados rusiškai ir lenkiškai išmokau tikrai iš geros kalbos skaitinių. Man rodos, kad mes tikrai turime rūpintis duoti mokyklai turtingų geros kalbos skaitinių. . . iš vienos gramatikos mokiniai neišmoks taisyklingai kalbėti ir rašyti. . .“—„Švietimo darbas“, 1925, Nr. 1 (Raštai, t. IV, p. 318). Rašytojai polemikoje buvo prikišę kalbininkams, kad jų literatūros veikalų vertimai esą nedailūs, nevykę; J. Jablonskis į tai atsako tokia prasme, kad tegul gi verčią *rašytojai* (nekalbininkai), tegul padarą geriau, tada kiti vertėjai galėsia į juos, tuos geruosius vertėjus, nusižiūrėti ir jais sekti (Raštai, t. V, p. 65). Beje, polemikos metu išėjo iš spaudos stambi knyga, B. Chlebovskio „Lenkų literatūra“, Humanitarinių m. fak-to leidinys. Ją vertė rašytojas P. Vaičiūnas, redaktoriumi pasirašęs taip pat rašytojas V. Krėvė, kuris buvo to fakulteto profesorius ir dekanas. J. Jablonskis peržiūrėjo tos knygos vertimą kalbos atžvilgiu ir 1927 m. „Švietimo darbo“ 1 n-ryje parašė pastabas apie vieną tikrai vertimo kalbos ypatybę — apie nežmoniškas žodžių kaitybės lytis, kokių nėra kalboje ir kokių negalima pasidaryti; visa kita (originalo atitikimas, sintaksė, sakinių konstrukcija. . .) tose pastabose praeinama nelietus. Tų nežmoniškų žodžių kaitybės lyčių iš to vertimo pririnkta net keturi puslapiai. Tai yra tokios rūšies „perlai“, kaip „visuomenės *stengimasai*“ (tur būt, tai yra žodžio „stengimasis“ daugisk. vard., = pastangos?); „poeto laimės daina, *jungiančiasioji*. . . su visų laimės. . . viltim“ (= „kuri jungiasi“); „ji daro tai per. . . kultūrą ir *valdančiąjį* luomą“ (= valdantįjį); „žygius ir *padėčias*“ (= padėtis, dgsk. gal.); „savo *stengimuosius*“ (žodžio „stengimasis“ dgsk. gal.); „savo moraliniu grožiu, *slepiančiasiuoju* po *rudinia* (=kuris slepiasi po rudine); „gražiamo *kampeliu*“ (= kampelyje); „grožis pirmiausia glūdėjo. . . *atatinckume* taisyklėms“ (= „kiek atitinka“) ir t. t. Iškelęs tokias nepaprastybės, J. Jablonskis svarsto, kaip tokį dalyką suprasti: neįau redaktorius, pats profesorius, sutiksiąs, kad fakulteto studentai vartotų tokias kalbos lytis?! Ir kaipgi tada išeisią: neįau vienų gramatikos taisyklių laikysis vieni to fakulteto profesoriai, o kitų — kiti? Ir toliau sako: „Jei tas rusų fakultetas, kuriame man yra tekę mokyti, būtų taip daręs, kaip dabar mūsų Hum-rų fak-to profesoriai šituo vertimu daro, tai aš niekad nebūčiau išmokęs savo anų laikų fakultete rusų kalbos“ (Raštai, t. V, p. 133). Ir pagaliau: „Norėčiau, kad kitų Fakulteto leidinių kalba būtų daug geresnė, daug panašesnė į tą kalbą, kurios taisykles, tarp kitų dalykų, turės dėstyti toliau baigę Fakulteto kursą studentai“ (ib.).

Taip prastai kai kurie rašytojai pasirodė praktikoje su savaisiais vertimų darbais.

Čia ir kitur J. Jablonskis su neišsenkančia kantrybe gynė tas paprastas tiesas, jog nė didžiausiam rašytojui savo vertimuose, kaip ir originaliuose raštuose, nevalia mynioti po kojom elementarinės gramatikos taisyklių, jog jam ir reikia, ir naudinga mokėti savosios kalbos gramatiką, mokytis kalbos ir pažinti jos turtus. Ir patikėjo tuo patys rašytojai. Rašytojais, kurie tėvų kalbos negerbė, nepatikėjo, o kalbininku, kuris savo teisingas pozicijas logiškai gynė,— patikėjo. Antai, Balys Sruoga „Gimtosios kalbos“ 1937 m. 7 n-ryje, str. „Rašytojas ir gramatika“, su būdingu sau temperamentu moko savo kolegas rašytojus: „Nieko nebepadarysi — [gramatikos] reikia mokytis“. Jis sklaido prietarą, kad gramatika varžanti rašytoją, pančiojanti jam kojas ir liežuvį.— Nieko panašaus,— sako B. Sruoga: vokiečių sintaksė, antai, kokia kietasprandė, o tuo tarpu „Goethė, Novalis, Heinė, Hoelderlinas, Georgė — lyg būtų iš įvairių pasaulių susirinkę“ („Gimtoji kalba“, 1937, 7 sąs.) — tokie jie esą kiekvienas savaip turtingas ir originalus: gramatika jiems nėmaž nepakenkusi, jų nesuniveliauvusi ir nesupančiojusi!

J. Jablonskis į literatūros veikalų vertimus teisingai žiūrėjo kaip į skaitytojų pasaulėvaizdžio turtinimo priemonę; per juos, nelyginant pro langus, skaitytojas turi pamatyti daugiau pasaulio, tapti šviesesnis, kultūringesnis. Bet, kad taip būtų, visų pirma kultūringas turi būti pats vertėjas. 1926 m. „Švietimo darbo“ 2 n-ryje, paėmęs į nagą Dž. Londono apysakaičių vieno rinkinėlio vertimą, atliktą nemokėsiškai, tiesiog analfabetiškai, J. Jablonskis recenzijėlės gale sako: „Viena aišku: šitokios kalbos vertimai mums netinka, ir skaitytojui negali iš jų naudos būti. Rašytojai, šiuo tarpu vertėjai, kurie, ką versdami į lietuvių kalbą, nepasirūpina išmokti įprastinių jos dalykų, net kalbos vadovėlio, elgiasi, mano supratimu, labai nerimtai, nekultūringai. . . Kur kitur yra pasaulyje taip daroma?!“ (Raštai, t. V, p. 34).

Tokių jo pamokymų buvo labai daug. Tai buvo pusėtina rykštė lengvos duonos mėgėjams, kurie į vertimus įdėti triūsio nemėgsta, o honorarus už juos imti — mėgsta.

J. Jablonskis reikalavo, kad ne tik vertimo kalba būtų gera, bet ir kad vertimas būtų nepažodiškas — jis buvo pirmas kovotojas su ta vertimų blogybe, su kuria tebesigrumiam ir mes ir kurios dar galutinai nesam įveikę. Jis mokė, kad reikia rūpintis perteikti verčiamojo dalyko esmę, mintį, idėją ir ją išreikšti savosios kalbos priemonėmis taip, kad visiems skaitytojams būtų suprantama. Ypač jis tuo atžvilgiu buvo reiklus vaikų ir jaunimo literatūros vertimams. Antai, recenzuodamas vieną vaikų knygutės vertimą „Švietimo darbe“ 1920 m. 11 n-ryje, jis iškelia daug pažodiškumo pavyzdžių ir toliau sako: „Kad vertėja, dirbdama savo darbą, būtų turėjusi prieš save sodžiaus vaiką ir reiškusi jam tiktai rusų teksto *mintis*, užuot vertusi jam atskirus rusų teksto *žodžius*,„ ji būtų suprantamiau ir gyviau su tuo vaiku kalbėjusi“ (Raštai, t. IV, p. 244). Toliau jis nagrinėja įvairius atvejus, kaip teisingai tas pačias mintis perteikti, ir toliau sako: „Šitas mintis tam tikrose vertimo vietose vertėja galėjo,

žinoma, labai įvairiai išreikšti, nelygu vaikai, jos skaitytojai, nelygu ir pati vertėja. Rašytojui čia yra daug laisvės, tik nereikia stengtis rašant pažodžiui versti kitos kalbos žodžiai" (ib., p. 245).

Iš šių pasisakymų matome, kaip J. Jablonskis žiūrėjo į vertimo darbą, kokius jam kėlė uždavinius ir kaip mokė juos spręsti. Būtų labai įdomu paanalizuoti konkrečius J. Jablonskio vertimų pavyzdžius, pažiūrėti jo kaip vertėjo išradingumo, kūrybingumo ir kitokių dalykų, tačiau toksai darbas į šio straipsnio rėmus jau nebetelpa, ir tatai reikėtų padaryti kame nors kitur. O būtinai reikėtų plačios, smulkios analizės, kurioje būtų atsakančiai išlukštenta visas J. Jablonskio palikimas vertimų darbo srityje, iškeltos visos jo ir stipriosios, ir silpnosios pusės. To jis tikrai yra vertas, ir mums, šių dienų vertėjams, iš to tikrai būtų naudos. Čia tik trumpai konstatuokime, kad J. Jablonskio kaip vertėjo ir vertimų taisytojo darbas buvo, kaip matome, itin platus ir šakotas ir nešė didžius vaisius. Svarbiausias jo šitos veiklos padarinys yra, be abejo, tas, kad jis išmokė filologiškai galvoti, parodė, kur ieškoti kalbinės tiesos ir kaip ją surasti. Šis jo mokymas sudarė tam tikrą mokyklą, kuri tebėra gyva ir dabar. Skyrium imant, didžiausi ir reikšmingiausi yra J. Jablonskio vertėjo darbai mokslo terminologijos srityje. Niekas tiek, kiek jis, nėra davęs lietuviškų žodžių pedagogikos, filosofijos, atskirų mokslų, mokyklos ir visuomenės gyvenimo sąvokoms išreikšti. Reikia pažymėti, jog ir mūsų dienomis, kai reikia šiose srityse lietuviškojo žodžio turtus padidinti, yra semiamasi iš gausių J. Jablonskio palikimo aruodų. Mokyklos vadovėlių kalbai J. Jablonskio vertimai duoda daug gerų pavyzdžių, jais yra naudojamos; galimas daktas, kad galėtų būti naudojamos dar daugiau. Grožinės literatūros vertimų darbui J. Jablonskio palikimas taip pat tebėra reikšmingas. Jis mus moko, visų pirma, principinių dalykų, būtent, kad vertėjo darbas yra didžiai svarbus kultūros darbas ir kad jį reikia dirbti su dideliu atsidėjimu, dirbti mokamai, uoliai ir su meile; daugiau: mes šiandien vis dar susiduriame su sunkumais, kuriuos J. Jablonskis nurodė jau seniai, rašydamas mūsų literatūrinės kalbos kultūros klausimu. Dalykas toksai. Tiesa, kad šiandien jau turim išsivertę įžymiųjų rašytojų veikalus — Gogolio, Turgenevo, L. Tolstojaus, Čechovo, Šekspyro, Balzako, Flobero, Getės, Mickevičiaus, — tačiau yra taip, kad šituos takus mes dažnusk miname vos pirmąjį kartą, ir užtat itin dažnai gauname susidurti su naujakurių vargais; taip būna tada, kai turime savąja kalba išreikšti tokius minties vingius, kokių iki šiol dar niekas lietuviškai nėra pasakęs. Susidūrę su šitokiais faktais, mes turime ieškoti, kaip ir kurlink plėsti savo literatūrinės kalbos bazę. Ir tam kalbinės bazės plėtimui priemonių mes vėlgi visų pirma ieškomės ne kur kitur, kaip turtingoje mūsų liaudies kalboje ir jos dėsniuose, rodančiuose, kaip jos turtus galima padidinti ir pajavairinti. Tik šalia liaudinių šaltinių jau nūnai mums eina ir nauji šaltiniai, susikūrę ir išaugę naujaisiais laikais, kaip antai tie kalbos lobiai, kuriuos sukrovė mūsų išaugusi, išsidiferencijavusi, subrendusi originali mokslinė

ir grožinė literatūra. Tačiau nė čia nepamirštame, kad ir literatūrai išaugti kalbos atžvilgiu vėlgi pačiu didžiuoju kelio rodytoju buvo tas pats J. Jablonskis. Dabar, kada taip aukštai iškilęs mūsų verstinės literatūros lygis, mes, skaitydami J. Jablonskio grožinės literatūros vertimus, tiesa, vietomis pasigendame meninio jautrumo autoriaus stiliui, kai kada per stipriai jaučiame vertėjo individualybę; vienur kitur mums atrodo nebepriimtinos kai kurios detalės, kurias vertėjas kitados taip, o ne kitaip sprendė, turėdamas prieš akis specifines kultūros gyvenimo sąlygas, kurios visiškai pasikeitusios, tai tiesa; tačiau, kita vertus, kai skaitome mūsų dabartinius vertimus, taip pat kai kada susiduriame dar su neskambiais, nelietuviškais, „mediniais“ posakiais, kur vertėjas, matome, nėra kaip reikiant persirietęs per slenkstį iš svetimos kalbinės trobos į savąją, ir tada pagalvojame: o, kaip būtų gerai, jei šitas štai vertėjas nepatingėtų atsiskleisti senelio J. Jablonskio vertimus ir iš jų pasimokyti.

Я. ЯБЛОНСКИС И ПЕРЕВОДНАЯ ЛИТЕРАТУРА

Д. УРБАС

Резюме

Йонас Яблонскис (1860—1930), знаменитый языковед — практик, автор ряда трудов по грамматике и лексикографии, научный сотрудник Петербургской Академии Наук и профессор Литовского университета в Каунасе, работал также и в области литературного перевода. Он переводил сам, редактировал труды других переводчиков и проводил большую педагогическую работу по подготовке переводческих кадров. Библиографический список переведенных Я. Яблонским или им отредактированных книг состоит из двадцати авторов, среди которых — Тургенев, Крылов, Сенкевич, Ожешкова, Дефо, Ж. Санд, Смайлс и др. Начиная с 1905 г., Я. Яблонскис в качестве руководителя книгоиздательства в Вильнюсе обучал литературных работников переводческого делу; впоследствии такое обучение он продолжал в учительской семинарии в г. Паневежис, на курсах для учителей начальных и средних училищ в г. Воронеже, а на протяжении последнего десятка лет своей жизни — в Каунасе, в Литовском университете, на филологическом факультете. Кроме того, Я. Яблонскис написал множество статей по вопросу теории и практики перевода, а также критических очерков и рецензий о переводных книгах. От литературного переводчика Я. Яблонскис требовал высокой языковой культуры, глубокого знания богатств родного языка и честного, добросовестного труда. От перевода он требовал смысловой и художественной точности, а вместе с тем он был непримиримым борцом против дословности или буквализма.
